

РЕЦЕНЗИЯ

Във връзка с дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен “ДОКТОР” на тема: **„Имунизационен календар и ваксинации в България – съвременни тенденции, проблеми и възможности за решаването им“**

Автор на дисертацията:

Д-р Ваня Антонова Александрова - докторант на самостоятелна форма на обучение по област на висше образование 7. “Здравеопазване и спорт“, професионално направление 7.1. „Медицина“ и докторска програма „Обща медицина“, асистент към Катедра Обща медицина на Медицински Университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна

Научен ръководител:

Проф. д-р Валентина Маджова, д.м

Научен консултант:

Проф. д-р Димитричка Близнакова, д.м.

Изготвил рецензията –

проф. д-р Арман Шнорк Постаджиян, дм, УМБАЛ Света Анна, Медицински Университет, гр София, член на научното жури определено със заповед на Ректора на МУ-Варна

Рецензията е изготвена според Закона за развитие на академичния състав (ЗРАС), Правилника за приложение на ЗРАС (ПРЗРАС) и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности (ПУРПНСЗАД) в Медицински Университет Варна.

Представеният комплект материали на хартиен/електронен носител е в съответствие с процедурата за придобиване на научна и образователна степен «доктор» и правилника на МУ – Варна. Не установявам плагиатство при прегледа на предоставените ми за изготвяне на стеновище дисертационен труд, автореферат и публикации, свързани с дисертационната разработка.

Декларирам липсата на общи научни разработки с докторанта и потенциален конфликт на интереси.

Ваксините имат важна роля в осъществяването на здравната защита на човечеството. Те се считат като един от най-важните фактори повлияли здравеопазването в световен мащаб. През изминалите десетилетия благодарение на внедряването на този вид защита като задължителна в много държави се наблюдава значителен спад при заболялите и умрели новородени и деца от множество смъртоносни болести.

В последните години у нас се наблюдава тенденция за отказ от ваксиниране на децата, не само от ромски етнос, но и сред българското население. Ефективната политика в областта на предпазване на здравето на децата трябва да се основава на резултатите от научни проучвания според съвременните критерии за оценка, които у нас и в повечето страни липсват. Те биха идентифицирали конкретните проблеми на имунизацията и ваксинирането на децата в България и предначертали насоки за бъдещи действия.

Пандемията с COVID-19 ясно демонстрира голяма част от проблемите, които съществуват. За отчитане е факта, че науката се справи с предизвикателството за иновация и внедряване на високоефективни ваксини. За съжаление, не така стои въпросът с убеждаването на обществото, нещо, което е свързано с определени неблагоприятни здравни тенденции в нашата страна.

Посочените данни мотивират избора на тема от д-р Александрова - **„Имунизационен календар и ваксинации в България – съвременни тенденции, проблеми и възможности за решаването им“**

Структура на дисертационния труд:

Дисертацията на д-р Александрова е написана на 145 стандартни страници и е онагледена с 26 таблици, 45 фигури.

Съотношението обзорна: методична: резултатно-разборна част е оптимално, съответно 35:15:50%. В книгописа са включени 196 заглавия, от които 41 на кирилица и 155 на латиница.

По-голяма част от цитираните заглавия имат непосредствено отношение към проучвания проблем. Във връзка с дисертационния труд са публикувани четири научни статии в реферирани и индексирани списания с научно съдържание, както

иреферирани в международна база данни списания, като фрагменти от дисертационния труд са докладвани на национални форуми. На база изложеното, публикационната активност на докторанта е оптимална и покрива критериите за придобиване на научна и образователна степен доктор.

Характерни особености на труда:

Темата на дисертацията **„Имунизационен календар и ваксинации в България – съвременни тенденции, проблеми и възможности за решаването им“** е удачно подбрана по отношение на значимост на проблема, актуалност в настоящия момент и проекция в бъдещето. По същество са проведени две паралелни проучвания, акцентиращи проблематиката в съвкупност:

- **ПРОУЧВАНЕ „ИМУНИЗАЦИОНЕН КАЛЕНДАР – НАГЛАСИ ЗА СПАЗВАНЕТО МУ И ПРИЧИНИ ЗА КОЛЕБАНИЕ СРЕД РОДИТЕЛИ И БЪДЕЩИ РОДИТЕЛИ“**

Изследването е насочено към оценка на знанията за ползите от ваксинация, нагласите за спазване на имунизационния календар, колебанията за поставяне на имунизации и източниците на информация на анкетираните родители.

- **ПРОУЧВАНЕ „ОПЛ И ИМУНИЗАЦИОНЕН КАЛЕНДАР“**

Изследване на познанията на ОПЛ за ваксинациите, както и възможността детската консултация да се използва като инструмент за прилагане и спазване на Имунизационния календар в България, като се дават ясни препоръки и точна информация на родителите.

Обект в рамките на дисертационния труд са 142 родители на кърмачета и деца на възраст от 0 до 36 месеца, 28 бъдещи родители с репродуктивни проблеми и предстояща бъдеща ин витро фертилизация от град Варна и 42 общопрактикуващи лекари от област Варна, Бургас и Добрич. Дисертационният труд е одобрен от КЕНИ на Медицински Университет – „Проф. Д-р Параскев Стоянов“ - Варна с Протокол № 92/02.04.2020 г.

Това е първото у нас по-задълбочено проучване върху актуалните световни препоръки за имунопрофилактика при случаи на недоносеност, ниско тегло при раждане и имунокомпрометирани деца, които биха могли да се използват и у нас за постигане на по-добра профилактика сред тези уязвими групи. В допълнение са установени съвременните тенденции и основните причини за колебание и/или отказ на родителите за поставяне на имунизации на децата им на фона на епидемиологичната

обстановка в света и у нас, както значението на институцията на ОПЛ в получаването на съвременно, научно обусловено познание.

Литературният обзор като систематика и аналитичност при разглеждане на наличната информация представят докторанта като водещ експерт по проблематиката. Последователно са обхванати въпросите на имунопрофилактика и теяното историческо развитие, въвеждането на имунизационния календар, успехи и предизвикателства, свързани с неговото приложение, необходимостта от продължително обучение като инструмент за повишаване осведомеността и ангажираността на медицинските специалисти от една страна и семейната среда от друга. От обзора под формата на заключение са изведени фактически предпоставките за проучването.

Целта на дисертационния труд е формулирана ясно и точно – да се проучат и оценят практиките за имунизация и ваксинация у нас съгласно въведения имунизационен календар в България с оглед разкриване на съвременните тенденции и проблеми при прилагането им, както и възможностите за тяхното решаване.

Оформени са следните задачи:

- 2.1. Да се проучат познанията на родителите на деца в кърмаческа и ранна детска възраст относно ползите от ваксинациите, както и техните нагласи за прилагане на имунизационния календар в България
- 2.2. Да се проучи необходимостта от разработване и предоставяне на информационни материали, свързани със задължителните и препоръчителни ваксини у нас на родителите на деца в ранна и кърмаческа възраст, включително и бъдещи родители
- 2.3. Да се определи нивото на знания на медицинските специалисти и в частност ОПЛ за имунизационния календар и ваксинациите в България
- 2.4. Да се проучи необходимостта от допълнително обучение на ОПЛ за даваните от тях препоръки за спазване на имунизационния календар на България.
- 2.5. Да се проучат проблемите в организацията на детската консултация с оглед подобряване на качеството на обслужване в нея и прилагане на по-успешен модел за имунизирание при кърмачета и децата.
- 2.6. Да се разкрият възможностите за използване на детската консултация при ОПЛ за стимулиране на родителите за спазване на имунизационния календар.

Методиката на проучването по отношение изследваните показатели е подходяща с оглед надеждност и достоверност на докладваните резултати и включва

1. Документален – анализ на документи и литературни източници;
2. Социологически – използване на 3 анкетни проучвания за отношението и нагласите, колебанието за ползите от ваксините и причината за отказ от поставяне на ваксини с цел да се разрешат проблемите свързани със спазването на имунизационния календар в страната, от гледната точка на ОПЛ, родители и бъдещи родители
3. Статистически методи

Получените резултати са убедителни и представени ясно, точно - общо за изследвания контингент, както и по подгрупи, като дават възможност за проследяване и сравнение на данните. За получаването им са използвани напълно подходящи статистически методи.

Основните **резултати** от работата на д-р Александрова могат да бъдат обобщени в следните насоки:

1. Въпреки много доброто ваксинационно покритие от 95.1% сред децата на респондентите в проучването, 24.71% от анкетираните смятат ваксините за опасни, а 31.18% ги посочват като неефективни
2. в 55.88% от познанията на родителите за прилаганите ваксини са базирани на информация от интернет пространството. Това води до изкривяване разбиранията за ползите от ваксините, съмнение в ефективността им и страх от опасни поствакцинални усложнения
3. 35.29% от респондентите считат, че ваксините водят до спад в имунитета, а 40.59% посочват, че ваксините могат да навредят на децата им. Потвърждава се ролята на някои демографски фактори за формирането на мнение относно ваксините. Най-сериозно внимание трябва да се обърне на родителите във възрастовата група между 26-35 години - че 73.58% са със средно образование и 69.05% считат ваксините за опасни, а в 58.49% за неефективни.

4. Установен е по-чест отказ от ваксиниции в семейства с едно дете – 71.43% от анкетираните с неимунизирани деца спрямо семействата с повече от едно дете.
5. При анализ на връзката между трудовата заетост на родителите и отказът от ваксинация и се открива, че 42.86% от анкетираните с неваксинирани деца са безработни в момента на проучването, а 57.14% от майките се определят като домакини.
6. Съществува ясна необходимост от разработване на конкретни и актуални информационни материали за задължителните и препоръчителни ваксини според имунизационния календар и епидемиологичната обстановка в страната, които да бъдат предоставяни на настоящи и бъдещи родители
7. 89.74% от анкетираните ОПЛ са посочили, че трябва да има допълнителни обучителни курсове, свързани със задължителните и препоръчителни ваксини, поради динамичното развитие на ваксинопрофилактиката и необходимостта от постоянно обновяване на знанията на лекари и медицински специалисти, пряко свързани с нея.
8. Добрата информираност на ОПЛ и актуалността на знанията им свързани с имунопрофилактиката могат да бъдат най-доброто средство за стимулиране на родителите за спазване на имунизационния календар у нас и това трябва да се използва най-активно по време на всяка детска консултация.
9. В този аспект времето, което се отделя за информиране на родителите при посещение на ОПЛ не е достатъчно, но добрата организация на детските консултации е пътят към прилагане на по-успешен модел за имунизирание на кърмачета и деца.

Заключението отговаря на получените резултати, същото се отнася и за направените изводи. **Приносителите** на дисертацията са с подчертан научно-приложен характер, добре формулирани и са резултат от проучването. Изключително добро впечатление прави успешният опит данните да бъдат систематизирани след своето представяне и подчертано практическият характер в коментирането им, което е предпоставка да бъдат формулирани практически препоръки, които да подпомогнат ежедневната практика.

Считам, че тематиката на докторантурата и обемът свършена работа значимо надхвърля законовите изисквания за успешна защита на докторантска теза. Придобитата специалност по педиатрия от докторанта допринася не само в аспект научно търсене, но и видимо в практикуването на медицинската професия.

В заключение представената дисертация от **Д-р Ваня Александрова** съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на изискванията за присъждане на образователна и научна степен "ДОКТОР". Дисертационният труд показва, че докторантът притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научната специалност, като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане и обсъждане на научно изследване.

На тези основания гласувам положително и предлагам на уважаемите членове на Научното Жури да гласуват положително и предложат на Ректора на МУ - Варна **да присъди научната и образователна степен „доктор”** по докторска програма обща медицина на **Д-р Ваня Антонова Александрова**

27.01.2022 г.

проф. д-р Арман Постаджиян, д.м.

Медицински Университет, София